

E. KÜHNL

Rozvíjející se vědní obory zejména sociologie, psychologie i další humanitní disciplíny vytvářejí stále lepší předpoklady pro poznání člověka jako pracovníka. Tento zájem je stimulován rozmachem výrobních sil společnosti, především v hospodářsky vyspělých zemích, kdy dosažený stupeň vyžaduje nejen věnovat se zdokonalování techniky a technologiím, ale i lidskému činiteli, který moderní výrobní prostředky ovládá. V moderní výrobě ztrácí pracovní síla své podřízené postavení ke stroji a stává se hlavním činitelem výrobního procesu, jeho „duší“. Proto je třeba znát i její požadavky na výrobu jak v zájmu optimálního rozvoje lidského individua, tak pro získání uvědomělé podpory i zájmů a ambic člověka, které motivují jeho jednání, aby se dosáhlo obecnějších cílů v souladu s jeho osobní satisfakcí. Uvedené momenty je třeba důsledně řešit právě v naší socialistické společnosti, neboť jejím posláním je osvobodit lidskou práci nejen z hlediska ekonomického, ale dosáhnout v plném smyslu humanizace práce. V dnešní etapě, kdy věda se stává rozhodující výrobní silou, jak sdůraznil XIV. sjezd KSČ, vystupuje tedy do popředí člověk — pracovník a v této souvislosti i problematika, kterou se zabývá profesiografie.

PROFESIOGRAFIE V ZEMĚDĚLSTVÍ

Ve všech výrobních odvětvích v hospodářsky vyspělých zemích je možno sledovat proces, ve kterém vlivem rozvoje techniky, celých technologií a organizace práce i výroby dochází ke změnám i v pracovních náplních. Dříve známá povolání zanikají, vznikají nová nebo z dřívější jedné široké profese vzniká několik nových, újeji specializovaných. Základním rysem všech těchto změn je pak přesun těžiště požadavků na pracovníky z oblasti fyzické zátěže do oblasti neuropsychické zátěže a sociální náročnosti (o této kategorii bude pojednáno podrobněji ke konci článku).

Uvedené změny neprobíhají pouze v odvětvích průmyslové výroby, ale zejména v socialistických státech velmi silně právě v oblasti zemědělství, v souvislosti se vznikem a dalším rozvojem družstevních nebo státních velkovýrobních podniků.

Chápeme-li cíl profesiografie jednak ve stanovení požadavků, které kladé dané povolání na pracovníka, jednak ve vymezení a korigování podmínek, za nichž je určité povolání vykonáváno, je nezbytné věnovat otázkám profesiografie v našem zemědělství náležitou pozornost. Jde o to postupně upravovat podle určitých hledisek profesiografické rozborů tak, aby bylo možno naznačené změny vyjádřit v profesiografických schématech a dále v profesiogramech nových dnes existujících povolání. V tom se odrazí tendence k rostoucí specializaci profesí a přesuny v zátěžích u jednotlivých skupin prací.

Lze s uspokojením konstatovat, že dnes, ve srovnání s minulostí, je profesním otázkám v zemědělství věnována podstatně větší pozornost. Dokladem je řada výzkumných úkolů zadaná k řešení pracovištím VÚEZVŽ a VŠZ. Získáváním podkladů pro komplexní hodnocení dělnických profesí v RV a ŽV ve formě pasportů je pak pověřen Ústav práce v zemědělství a potravinářském průmyslu v Praze.

PRÁCE A PROFESE (POVOLÁNÍ)

Při zkoumání jednotlivých druhů profesí i změn v jejich vnitřní skladbě vyvolaných vývojem, je účelné postupovat analytickou metodou. Jde tedy o to najít

základní prvky, jejichž soubory pak reprezentují danou profesi. Podkladem pro získání těchto prvků je konkrétní práce.

Práci člověka obecně rozumíme záměrnou a uvědomělou činnost, která směřuje především k zajištění existence jedince — k uspokojování jeho zájmů vzniklých uvědoměním si svých potřeb, na daném stupni vývoje lidské společnosti. Při konkrétním použití tohoto pojmu v podmínkách zemědělské výroby jde o soubory pracovních operací a úkonů konaných pracovníky určité zemědělské výrobní organizace (státního statku nebo JZD) v přípravných, bezprostředních nebo následných fázích zemědělské výroby za použití příslušných výrobních prostředků, které jsou orientovány vedením organizace na dosažení podnikových cílů. Prostřednictvím hmotných a morálních stimulů je usměrňována činnost jedinců tak, aby byly uspokojovány jak jejich potřeby, tak i zájmy společnosti.

Celý komplex vztahů, které vznikají kolem pojmu práce, členíme zpravidla podle hledisek jejího posuzování. V tomto směru lze hovořit o:

- výrobních prostředcích, zejména o pracovních prostředcích, z nich hlavně o výrobních nástrojích používaných při dané práci;
- pracovních, technologických a výrobních postupech — tedy o organizační stránce práce a výroby v prostoru a čase;
- pracovním prostředí (jeho fyzikálních faktorech);
- odpovědnosti jak hmotné, tak i morální při výkonu jednotlivých prací;
- fyzické náročnosti jednotlivých druhů prací nebo i jejich částí;
- neuropsychické zátěži jednotlivých druhů prací nebo i jejich částí;
- kvalifikaci pracovníků pro výkon jednotlivých druhů prací, popř. celých profesí;
- sociální náročnosti prací i jejich skupin;
- pracovní stimulaci a motivaci lidí;
- lidských aspirací a satisfakci plynoucí z výkonu práce.

Podle uvedených pohledů na práci rozvíjejí se pak speciální metody, jejichž úkolem je zkoumat, měřit a hodnotit práci z daného hlediska.

Povoláním (profesí) rozumíme soubor pracovních činností, směřujících ke splnění určitého pracovního nebo výrobního úkolu a vykonávaných s použitím potřebných pracovních prostředků i předmětů a s využíváním nutných znalostí, zkušeností a dovedností. Povolání — profese představuje tedy výkon souboru daných poměrně přesně vymezených prací ke splnění určitých cílů. Pojem profese bývá u nás spojován s výkonem povolání dělnických, zatímco výkon povolání technickohospodářských pracovníků bývá spojován s pojmem pracovní funkce. Uvedené pojmy se však historicky vyvinuly zcela odděleně a není hlubších důvodů, proč by i u TH pracovníků nebylo možno používat pojmu profese.

Nyní věnujme pozornost členění profesí. Velmi hrubým kritériem bývá dělení prací a tedy i profesí na fyzické a duševní. Vlivem technického rozvoje všech druhů výroby včetně zemědělství není však již toto hledisko tak významné, jako dříve. Vědeckotechnická revoluce přináší dnes, jak již bylo řečeno, i do dělnických profesí řadu prvků charakteristických pro tzv. duševní práci. Naproti tomu mechanizace administrativy zvláště u nižších administrativních funkcí, dělá z těchto pracovníků v podstatě manuální zaměstnance, vykonávající mechanicky pravidelně se opakující úkony bez výraznějšího projevení se složek typických pro tzv. duševní činnost. Jde o konkrétní projev postupného stírání podstatných rozdílů mezi fyzickou (manuální) a duševní prací. Z jiného hlediska lze rozdělovat pracovníky a tedy i jejich profese, na řídící a řízené. Dělicím kritériem je okolnost, zda koncipují příkazy a formulují pokyny pro činnost podřízených složek, nebo zda pokyny formulované vedoucími pracovníky provádějí. Za podstatně přesnější, i když rovněž rámcové, považují toto členění skupin profesí:

1. Dělníci — manuální pracovníci. Tato velká skupina pracujících v původním pojetí vykonávala převážně ruční práce a byla tedy vystavena hlavně fyzické zátěži. V současné době však, díky technickému rozvoji i v zemědělství, fyzická námaha ubývá a do této skupiny povolání stále více proniká neuropsychická zátěž a roste i sociální náročnost. Tím tato skupina ztrácí pozvolna své charakteristické rysy a blíží se skupině následující.

2. Techničtí pracovníci. Jde o velmi rozmanitou skupinu povolání, v níž jednotlivým profesím přísluší různé pozice a role s pestrouto paletou nároků. Také status této skupiny není jednotný. Lze v ní vytýpat tyto tři až čtyři podskupiny:

a) nižší techničtí pracovníci (obsluha složitých strojů, technologických linek, traktoristé, kombajnéři, kvalifikovaní specialisté — sadaři, zahradníci apod.);

b) středně techničtí pracovníci (vedoucí dílen, specializovaných výrobních skupin v rostlinné a živočišné výrobě, technologických linek apod.);

c) technici s vysokoškolským vzděláním (vedoucí složitých provozů a výrobních linek, agronomové, zootechnici, mechanizátoři, vedoucí velkých farem popř. specializovaných velkovýrobních úseků apod.). Do této skupiny profesí bývají zahrnováni i vědecktí pracovníci. Jejich specifické pozice i role a možno říci i status, zvláštní požadavky na jejich tvůrčí schopnosti nepodmíněné pouze vysokoškolským vzděláním i specifické momenty jejich motivace a satisfakce jsou argumentem pro to, aby tato skupina vědeckých profesí tvořila samostatnou — čtvrtou podskupinu vědeckých pracovníků.

3. Hospodářskosprávní pracovníci. I v tomto případě jde o pestrouto paletu profesí, často dosud nepřesně vymezených, kterou lze rozdělit do dvou podskupin:

a) Střední hospodářskosprávní pracovníci. Tato podskupina se značně kryje s druhou podskupinou administrativy (4. skupina). Jde v podstatě o různé specializované referenty na ředitelstevních podnicích, v nadpodnikové a centrální řídicí sféře.

b) Vyšší hospodářskosprávní pracovníci. Je to skupina profesí, vyžadujících většinou vysokoškolské vzdělání, jejichž náplní je ekonomické rozhodování, řízení, organizace a správa (vedoucí pracovníci VHJ a centrálních orgánů včetně ředitelů apod.). Také zde je možno vytvořit další podskupinu zahrnující vědecké pracovníky s touto specializací.

4. Administrativní pracovníci. Do této skupiny zařazujeme pracující těch profesí (funkcí), kteří vykonávají administrativní práce, tj. takové činnosti, jejichž smyslem je chronologicky nebo systematicky podchytit určité údaje, děje a další skutečnosti nezbytné pro informační, rozhodovací a kontrolní procesy.

Lze rozlišovat dvě podskupiny:

a) Nižší administrativní pracovníci. Jde o profese jejichž náplň se již do značné míry kryje vzhledem k náročnosti s profesemi manuálních pracovníků.

b) Střední administrativní pracovníci zabývající se zejména stěžejními kvalifikovanými pracemi v oblasti administrativy.

Výše uvedené členění se týká profesí spíše obecně. Aktuálním problémem v zemědělství však je vymezit konkrétně a na vědeckém podkladě rozsah jednotlivých zemědělských profesí (jak dělnických, tak technickohospodářských — TH) včetně formulování nejvýstižnějších názvů pro ně. To znamená vypracovat vyčerpávající profesiogramy komplexně charakterizující existující profese i jejich specializace.

Na základě dosavadních poznatků doporučuji perspektivně vytvářet pro manuální a odděleně pro TH pracovníky:

a) základní (přípravnou) profesi,

b) provozní profesi.

Přitom základní profese by se týkala přípravného období pro zaměstnání (doby výučni u manuálních pracovníků a středního i vysokoškolského vzdělání u TH pracovníků) a reprezentovala by podstatně širší záběr v rozsahu několika stávajících příbuzných profesí (např. chovatel hospodářského zvířectva). Provozní profesi (např. ošetřovatel skotu) získal by pracovník až po zařazení do výrobního procesu (praktického života) a své teoretické znalosti v daném oboru (specializaci) by získal při zaměstnání u manuálních pracovníků návštěvou zimní školy nebo speciálních kursů a u TH pracovníků postgraduálním nebo večerním studiem. Podle toho by bylo třeba upravit odbornou výuku i výchovu a volit i vhodné hmotné a morální stimuly podporující získání plné kvalifikace v provozní profesi.

Rolnické povolání, zvláště u nás a v ostatních socialistických státech, kde se kromě určitých enkláv rozvíjejí velkovýrobní formy hospodaření, přestalo mít již delší dobu své opodstatnění. Místo profese univerzálního zemědělce vznikla řada technickohospodářských funkcí i specializovaných dělnických profesí v rostlinné a živočišné výrobě. Používaná povolání i vymezení jejich náplní se opírá však spíše o dílčí empirická zjištění, než o komplexní rozbor, přičemž jsme svědky toho, že v provozu začínají se rýsovat profese nové nebo další specializace v nynějších profesích.

Pro všechny dělnické profese v zemědělství, obdobně jako u ostatních odvětví, platí tzv. TKK — tarifní kvalifikační katalog (dříve SKP — státní katalog prací), který je založen na souboru kvalifikačních charakteristik pro příslušná dělnická povolání. Každá kvalifikační charakteristika obsahuje pak označení výrobní skupiny a úseku, název povolání a tarifní kvalifikační třídu, číselné označení povolání podle jednotného členění, stručný popis pracovní náplně povolání, teoretické znalosti a praktické dovednosti uvedené pod označením „musí znát“ a „musí umět“ a příklady prací, které charakterizují dané povolání. Jednotlivé práce jsou pak klasifikovány a výsledkem je stanovení třídy práce. Je-li předmětem klasifikace určité povolání, hovoříme pak o stanovení osobní třídy, přičemž podkladem pro určení osobní třídy jsou třídy prací charakterizující danou profesi. Stanovení tříd prací nebo profesí má význam především pro odměňování — na danou třídu připadá příslušná tarifní sazba v Kčs za 1 hod. Již zmíněný technický vývoj má logicky za následek i změny v jednotlivých profesích. Je tedy nezbytným požadavkem, aby byl TKK permanentně doplňován. (V současné době je sestavován nový TKK v souvislosti s přípravami k racionalizaci mzdových soustav.)

Pokud jde o hospodářskotechnické funkce, jsou požadavky na jednotlivé jejich náplně vymezeny pro jednotlivé obory, případně i podmínky. Hodnocení TH pracovníků celkově prodělalo u nás v posledních desetiletích pestrý vývoj. V podstatě jde však o dvě alternativy buď vytvoření pracovních a platových tříd, kterážto forma umožňuje obecnější použití klasifikačních hledisek, nebo systematizační zařazení pracovníků a hodnocení jednotlivých pracovních funkcí. Klasifikační hlediska pro hodnocení jednotlivých funkcí bývají zpravidla zveřejňována v platových řádech příslušného odvětví nebo skupiny organizací. (V souvislosti s racionalizací mzdových soustav počítá se s jednotnou stupnicí společnou pro tzv. technické i administrativní funkce.)

Zvyšování kvalifikačních požadavků (vzdělání a praxe) jak u dělnických profesí, tak i u TH funkcí, vyžaduje zavádět v klasifikaci i tarifkaci prací a povolání ve státním i družstevním sektoru, a to nejen v zemědělství, ale ve všech odvětvích, jednotná a srovnatelná hlediska opřená o vědecké podklady. Ty poskytují vědní obory zabývající se různými stránkami živé práce. Tato jednotná klasifikační a tarifikační hlediska jsou obsažena v nových předpisech zaváděných celostátně pro všechna odvětví národního hospodářství směrnicí ministerstva práce a sociálních věcí (materiál MPSV, září 1968). Jde o tzv. analytickou metodu hodnocení pracovních činností dělníků a funkcí hospodářskotechnických pracovníků. Tato analytická metoda spočívá v rozboru pracovních činností na jednotlivé rozhodující složky a ve stanovení míry jejich obtížnosti, složitosti, odpovědnosti, popř. i některých dalších hledisek. K vyjádření váhy jednotlivých hledisek se pak používá dohodnutých jednotek (bodů) — jednotného bodova-

cího systému. Při tom největší váha hodnotících kritérií je kladena na kvalifikaci, dále na odpovědnost, složitost a namáhavost práce, mravní vlastnosti a další hlediska. Předpokládá se, že tam, kde dojde k uplatnění této globální srovnávací metody hodnocení, dosáhne se tzv. technické parity v klasifikaci prací nebo profesí, což je předpokladem správného hodnocení prací, a tím i celých odvětví. Třeba poznamenat, že tato soustava nevznikla najednou, ale postupně z různých studií bývalého Ústavu práce, podkladů bývalé Státní mzdové komise až po dnešní materiál MPSV.

Je třeba ocenit záslužnou práci všech, kteří své úsilí zaměřovali a zaměřují i dnes k vytvoření co nejobektivnějšího vědeckého základu pro vzájemné srovnávání různých druhů jak dělnických, tak technickohospodářských profesí. I když zpracovanost zmíněné metody představuje značný pokrok, nelze považovat současný stav za plně uspokojivý. Příčiny nedostatků tkví jednak ve vzniku nových, dosud „nezmapovaných“ prací i profesí, jednak ve stupni poznání objektivní reality. Již při hrubém srovnání metody pro hodnocení dělnických profesí a metody hodnocení TH profesí lze spatřit rozdíl v tom, že u dělnických povolání je hodnocena především práce — jde tedy o nepřímé hodnocení profesí. U TH funkcí jsou hodnoceny převážně celé profese, respektive nároky na ně kladené. V tomto případě nejde však ani o nedostatek, ale spíše o nutný diferencující pohled, který odpovídá úrovni našeho dosavadního poznání.

Rozdíly však existují i uvnitř zemědělství mezi klasifikací prací i profesí pracovníků státních statků a JZD (jak dělnických, tak i TH). Rovněž i dosavadní rozdílná tarifní stupnice (6třídní v JZD a 8třídní na státních podnicích) nepřispívá k jednotnému pohledu. Při racionalizaci mzdových soustav je počítáno s jednotnou 9třídní stupnicí. Kořeny rozdílů v tomto případě třeba hledat především v odlišné formě vlastnictví výrobních prostředků a tedy v různém charakteru těchto podniků. Další nedostatky možno nalézt v nestejněměrné hloubce stupňovitosti u jednotlivých hledisek používaných ve zmíněné soustavě.

Obdobným problémem je bodové ocenění jednotlivých hledisek, kdy např. u dělnických profesí nejvyššího bodového ohodnocení dosahují hlediska kvalifikace a fyzické namáhavosti prací, zatímco sociální náročnost není do soustavy pojata ani jako hodnotící kritérium. Oba poslední problémy mají společný kořen v dosud malé rozpracovanosti metod příslušných vědních disciplín a tudíž v obtížné kvantifikovatelnosti některých požadavků.

Tím docházím k základnímu problému hodnocení prací i profesí jak dělnických, tak i technickohospodářských, který platí nejen pro zemědělství, ale i pro ostatní úseky národního hospodářství. Jsou celkově stanovena kritéria, podle kterých lze hodnotit práce i celé profese jak pro účely odměňování, tak pro účely personální politiky, nároků na pracovníka (pro nábor a zařazování osob), pro stanovení osnov na učňovských a odborných středních školách apod. Nejsou však vůbec nebo jen částečně k dispozici pro tato hlediska vědecky zdůvodněné podklady — kvantifikovatelný společný jmenovatel, tvořící náplň daného hlediska a současně i diferencovanou odpověď, jak dalece je podle daného kritéria určitá práce či profese náročná. V získání těchto podkladů spatřuji v současné době hlavní úkol profesieografie, která si musí zachovat svůj interdisciplinární-systémový přístup k věci a respektovat nejen faktor času, ale i výsledky zejména ergonomických disciplín. Úkolem těchto vědních oborů pak je vypracovat takové metody, na jejichž základě by bylo možno tyto podklady vytvořit.

V druhé části tohoto článku uvedl jsem potěšitelnou okolnost, kdy dochází k zahájení prací na řadě výzkumných úkolů, souvisejících s profesní problematikou v našem zemědělství. Je to především pracoviště VÚEZV v Brně, po sociologické stránce Oddělení sociologie zemědělství VÚEZV v Praze a příslušné katedry na VŠZ. Vytvořit soubor podkladů pro komplexní hodnocení prací a profesí dělníků v rostlinné a živočišné výrobě ve formě pasportů skupin zemědělských prací je pak úkolem ergonomického oddělení ÚPZPP. (Záměrně hovořím o skupinách prací, neboť podle mého názoru nelze zatím odpovědně vymezit jednotlivé manuální profese pro nedostatek podkladového materiálu.)

Při plnění úkolu tvorby podkladů pro komplexní hodnocení manuálních prací i profesí v zemědělství se postupuje analytickou metodou, kdy jsou jednotlivé práce rozděleny do příslušných skupin a podklady pro jejich hodnocení zachyceny na pasportech, podle druhů výroby, popř. jejich úseků (např. chov dojníc, telat, mladého dobytka, žiru apod.). Každý pasport se skládá předně ze seznamu prací tvořících danou skupinu a dále z údajů vytvářejících obsah příslušného hlediska. Sledovaná kritéria jsou v podstatě shodná s těmi, která obsahuje analytická metoda MPSV. Jsou to kvalifikační nároky jednotlivých druhů prací, hmotná odpovědnost za svěřené stroje a zařízení, zvířata, krmivo, hotové výrobky atd., morální odpovědnost odvozená z četnosti úrazů a možností poškození zdraví nebo života spolupracovníků i cizích osob; fyzická námaha; neuropsychická zátěž fyzikální faktory pracovního prostředí a sociální náročnost jednotlivých skupin prací.

Jak již bylo uvedeno, nemají všechny vědní disciplíny k dispozici potřebné metody a dále u některých hledisek lze jen obtížně mnohostně vyjádřit jejich váhu. Rovněž tak rozdílná je i časová náročnost při zjišťování údajů pro jednotlivá kritéria. Tak např. jsou celkem známé metody pro zjišťování fyzické námahy nebo fyzikálních faktorů (prachu, hluku, plynů apod.) a výsledky jsou i kvantifikovatelné. Jde však o práce značně časově i kvalifikačně náročné a současně nákladné na přístrojové vybavení. Naproti tomu pro zjišťování psychické zátěže nejsou dosud k dispozici v zemědělství osvědčené metody ani přístroje, na jejichž základě by bylo možno stanovit různé stupně psychických nároků určitých manuálních prací na člověka. Velmi obtížné je pak kvantitativní vyjádření morální odpovědnosti.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat sociální náročnosti jednotlivých skupin prací. Tento aspekt nebyl dosud zahrnut do soustavy, neboť v době její tvorby nebyl ani podroben náležitému rozboru ve vědeckovýzkumné oblasti a tedy nebyl znám. Podle mého názoru jde však o významné hodnotící kritérium právě v oblasti profesiografie zemědělských povolání. Praxe totiž dokazuje, že neatraktivnost zemědělských profesí není dnes většinou způsobena malými výdělky, ale některými momenty spadajícími právě do oblasti sociální náročnosti.

Podle mého názoru není otázka sociální náročnosti, tak jako celá tzv. sociologie práce, záležitostí ani ryze sociologickou, ani ryze psychologickou. Zatímco předmětem zkoumání v psychologii je sledování systému psychických vztahů jedince k okolí, je předmětem sociologických studií systém skupin lidí. Otázka sociální náročnosti skupin prací je však záležitostí systému člověk — skupina (prostředí atd.) a spadá tedy do interdisciplinární oblasti sociální psychologie.

V prvé řadě jde o vymezení obsahu pojmu sociální náročnosti. (Na řešení této otázky podíleli se Kühnl, Smetanová, Zelenka z ÚPZPP a Horáková, Kohn z VÚEZV). Zpočátku byla tato náročnost chápána čistě z pohledu na práci samou, tedy jako náročnost o různých stupních, vyplývající z různé hloubky společenské dělby práce a tedy charakterizovaná množstvím a délkou ko-

operačních a interakčních kontaktů. Proto i původní metoda jejího zjišťování byla opřena o metody technického normování, a to jako kooperačně interakční snímek. Předvýzkum, prováděný v kravínech, kde jde v zemědělství o nejtýpější výrobní skupiny, však dokázal, že kooperace není pravidelná v důsledku velmi malé specializace jedinců podílejících se na daném technologickém postupu, respektive pro minimální nutnou závislost jednotlivých operací na sobě i pro schopnost každého jednotlivce vykonávat v případě potřeby všechny nutné práce. Hypotéza o možnosti hodnotit kooperační náročnost pomocí pracovních interakcí ukázala se pak jako falešná, neboť ty, jak praxe ukázala, signalizují především uzle kooperační disharmonie a jsou tudíž, podle našeho šetření, významným ukazatelem spíše pro racionalizátory pracovních procesů než pro sociální náročnost.

Na základě těchto zkušeností přistoupili jsme v Ústavu práce k širšímu pojetí sociální náročnosti, zahrnující nejen otázku interakcí a kooperací, ale i další hlediska, jako jsou pracovní prostředí, vlivy směnnosti, vlivy sezónnosti včetně pravidelnosti a výše příjmů a mimopracovní vlivy, do kterých zahrnujeme lidské vztahy na pracovišti a v podniku, životní prostředí a status zemědělského pracovníka. Jsem přesvědčen, že toto širší pojetí sociální náročnosti lépe podchytí zejména negativní faktory, odrazující pracovníky od zemědělských povolání. Pro jeho zjišťování byla zvolena forma referentského archu, která sice zobrazí subjektivní názory respondentů, ale rozsáhlostí prošetřovaného vzorku a použitím tří okruhů respondentů (pracovníci dané profese, pracující v zemědělství mimo danou profesi a nepracující v zemědělství) dává značnou objektivizaci dosažených výsledků. K eliminaci zkreslených nebo nepravdivých výpovědí má přispět i použití dvojnásobných až trojnásobných korelací při zpracování výsledků.

Závěrem je třeba poznamenat, že celá práce na zjišťování pasportizačních podkladů pro účely profesiografie v zemědělství je na zmíněném pracovišti teprve v počátcích. Nejsou zatím k dispozici ani dílčí údaje vhodné ke zveřejnění. Lze však očekávat, že dovršení započatého díla významnou měrou přispěje k poznání zemědělské práce a jejího vykonavatele — člověka — pracovníka.

Literatura

Analytická metoda hodnocení pracovních činností dělníků a funkcí hospodářsko-technických pracovníků. Rozmnožený materiál MPSV, Praha září 1968.

KÜHNEL E., 1970 Závěrečná práce postgraduálního studia. VŠZ Praha-Suchdol.

Podkladové materiály pro vypracování pasportů u skupin prací v chovu skotu - ÚPZPP, Praha 1970 a 71.

Výsledky XIV. sjezdu KSČ. Rudé právo, Praha 1971.

Došlo dne 13. 7. 1971

Profesiografie a profesiogramy v zemědělství

Stoupající nároky na člověka — pracovníka jsou popudem k rozvoji vědních disciplín umožňujících hlubší poznání nároků kladených na pracovní sílu i jejich zájmů a požadavků. Tyto momenty vystupují do popředí zvláště v socialistické společnosti, jejímž dějinným posláním je osvobození lidské práce v širokém slova smyslu. Bouřlivý rozvoj techniky vyvolává i změny v profesní struktuře pracujících a u manuálních profesí přesuny od fyzické námahy k růstu neuropsychické zátěže a sociální náročnosti. Tyto změny se pak projevují nejmarkantněji v zemědělské výrobě socialistických států. Je proto nezbytné věnovat u nás změnám v charakteru prací i struktuře profesí náležitou pozornost.

V současné době je v ČSSR zaváděna do praxe analytická soustava hodnocení pracovních činností, která skýtá v celku solidní soubor hledisek pro profesiografické využití. Problémem však je, že pro tato kritéria, podle kterých je možno hodnotit jednotlivé práce i celé profese jak pro účely odměňování, tak i personální politiky i stanovit osnovy odborné výuky a výchovy apod., nejsou k dispozici podklady tvořící jejich obsah. Je tedy úkolem profesiografie, respektive ergonomických disciplín, zejména fyziologie, psychologie a sociologie dát náplň těchto kritérií, umožňujíc

současně diferencovaně odpovědět na stupeň náročnosti určité práce nebo prefese z pohledu daného kritéria.

V tomto smyslu bylo na různých vědeckovýzkumných pracovištích započato s řešením potřebných výzkumných úkolů. Ergonomické oddělení Ústavu práce v zemědělství a potravinářském průmyslu v Praze zabývá se pak úkolem vypracovat řadu pasportů jako soubor podkladů pro komplexní hodnocení skupin prací a tak i dělnických povolání v rostlinné a živočišné výrobě.

Профессиография и профессиограммы в сельском хозяйстве

Růstající požadavky na člověka — pracovníku stimulují rozvíjení vědeckých disciplín, umožňujících hlouběji studovat požadavky, předkládané k pracovní síle, její interese a požadavky. Tyto momenty vystupují na přední plán zejména v socialistickém обществе, historické poslání kterého spočívá v osvobození práce člověka v širokém smyslu tohoto slova. Rychlé rozvíjení techniky vyvolává změny také v profesionální struktuře zaměstnanců, a u manuálních profesí — přechod od fyzického namáhání k růstu neuro-psychické zátěže a sociální náročnosti. Tyto změny jsou všude patrné v s. - x. výrobě socialistických států. Proto je nutno věnovat pozornost změnám charakteru práce a profesionální struktury v naší zemi nadměrně.

V současnosti v ČSSR se do praxe zavádí analytický systém hodnocení pracovní činnosti, který v sobě zahrnuje soubor aspektů, použitelných v profesiografii. Problém je v tom, že pro kritérií, na jejichž základě lze hodnotit jednotlivé druhy práce a celé profese jako celky pracovní síly, tak i personální politiky, určující základy výchovy, vzdělávání a pr., není v současnosti dostatek údajů, tvořících jejich obsah. Proto je nutno, aby profессиография или экономические дисциплины (особенно физиологии, психологии и социологии) являлись пополнением содержания этих критериев, позволяющих одновременно и по-разному ответить на степень работоспособности определенной работы или профессии с точки зрения данного критерия.

V tomto duchu v různých vědeckých ústavech začali vypracovávat potřebné vědecké úkoly. Agronomický ústav Institutu práce v zemědělství a potravinářském průmyslu v Praze řeší úkol vypracování řady dokumentů jako výchozího materiálu pro komplexní hodnocení skupin práce a manuálních profesí v zemědělství a živočišné výrobě.

Professiography and Professiograms in Agriculture

The increasing requirements on the man — worker serve as the stimulus for the development of scientific disciplines providing for a deeper insight in the requirements for the labour force and in the workers' interests and requirements. These problems deserve particular attention in the socialist society the historical mission of which is the liberation of human work in a broad sense of the word. The revolutionary advance of technology entails changes in the professional structure of the working people; in the hand-labour professions the recent developments cause transition from physical effort to increased neuropsychic load and requirements of social nature. These changes are manifested with greatest intensity in the agricultural production of socialist countries. For this reason it is necessary also for our country to pay due attention to the changes in the nature of work and in the structure of professions.

At present an analytic system of the evaluation of activities involved in work (which provides generally a solid set of viewpoints for profессиоgraphic use) is introduced in sociological practice in Czechoslovakia. However, the problem is that for these criteria (according to which separate works as well as entire professions can be evaluated for the purposes of remuneration and personal policies, and on the basis of which the programmes of professional training, education etc. can be worked out) no materials forming their content are available. Hence it is the task of profессиоgraphy, or ergonomic disciplines, particularly physiology, psychology and sociology, to provide contents for these criteria making it possible at the same time to give a differentiated response to the degree of the requirements of a given criterion for a given work or profession.

With this in mind, several different scientific and research workplaces started their research programmes. The Department of Ergonomy of the Institute for Work in Agriculture and Food-stuff Industry, Prague, has initiated a program for the working out of a number of passports as a set of materials for the complex evaluation of the groups of works (and thereby also workers' professions) in animal and plant production.

Adresa autora:

Ing. Eduard Kühnl, CSc., Ústav práce v zemědělství a potravinářském průmyslu. Praha 6-Řepy, Třebízského 173